

Andra roten, tomt 5

Kvarteret Vattenkällan

Fjortonde roten 1637–57v

Sjunde roten 1657h–70

Sydöstra hörnet mellan Kungsgatan från
Vallen
Östra Larmgatan 21 och Östra Hamng.
52

Södra delen av 2.5

Esbjörn Månsson fällberedare

När handelsmännen Torkel Esbjörnsson och Jöns Persson 1691 lagbjöd handelsmannen Johan Nilssons gård vid Gamle porten (se norra delen nedan) sades den ligga mellan sal rådman Sven Bengtssons gård i norr och Esbjörn fällberedares i söder. Esbjörn fällberedare (burskap 21.10.1680) står 1681 i tomtöreslängden för gården. Hustru *Britta Henriksdotter* framlade i underrätten den 8.2.1678 en besvärsskrift i sin man Esbjörn Månssons namn mot hustru *Elsa Ungewitter* (8.3.1678 kallad *Elsa Brockman*) och *Johan Mårtensson Smittangående* skällsord och slagsmål Britta Henriksdotter hade fått ärter och en fårbog av Elsas styvdotter. Esbjörn tvistade den 9.4.1684 vid kämnärsrätten med *Jonas Buntmakares hustru Rebecka* om en kjortel. Sept 1690 – jan 1693 måste Esbjörn låta begrava tre barn: den 23.1.1693 betecknas den döde sonen som ”sal pilten Magnus Esbern”, vilken som skoleperson erhöll fri begravning, Enligt attest av *Joen Ramzius* hade han ”i vår skola förhållit sig som en skolepilt ägnar”. En dotter *Sara Esbjörnsdotter* fick stolrum i domkyrkan på Södra läktaren 16.11.1718.

Den 9.4.1691 (EIIa:7): ”Undertecknade Christopher Andersson, Anders Andersson, Didrich Jansson, Lorens Larsson, Nils Svensson och Torkel Eriksson betyga härmed sannfärdeligen, at förledne lördagz afton, då wij inkommo till välaktat Christopher Andersson sat för oss tvenne fällberedare Michael Roke och Esbjörn Månsson vedh eet bordh för sigh skiälfua och drucke, talande om deras Embete, sägande Michell till Esbjörn, du ähr icke karl at lära uth din egen son, mindre någon ährligh pojke till gessell, knapt kunde de resa uth genom Nye Port sedan till Någon annan stadh på Ditt lärebreff. Du äst föga bättre ähn en fuskare och böönhaas, då swarade Esbiörn: ähr Dine bref bättre ähn mina, Salva venia, din kroksbinder. Då förwände Mikael hans ordh och sade: Skijter Du i mina bref, så skijter du i konungens med och dee orden var Mikael och icke Esbiörns, hwilket wij med Eed bekräfta wilja.”

Fällberedaren flyttade före 24.9 1700 till 3.9 Klensmeden, Kyrkogatan (där ännu 1715/20/), varefter gården en tid tycks ha ägts av grannen *Johan Torkelsson*. Denna lilla gård som 1715 värderades endast 50 d smt för tomt, och 40 för hus och 100 d smt för lösöre, ägdes då av *klädesvävare Petter Skog* (begr. i hospitalet 3.5.1724), som fick stol i domkyrkan efter *Claes Jonsson* 17.3.1708. En fattig gosse, som han tagit hand om, begravdes utom staden 1700 Hans hustru *Valborg Johansdotter* omtalas i Chr 22.2.1710 och 1717, då *vagnmakare Joseph Tutoschovitz (Totitjkovitz)* och hans hustru *Eleonora Hindriksdotter* var inneboende men 1720 står som ägare. (Joseph ”Ditokovitz” omtalas 29.3.1710 som hyresman hos hustru Anna Gallbrecht på Köpmans-

gatan). Denna södra tomtedel tycks 1725 ha sammanslagits med *vågmästaren Martin Gustavssons* gård nedan. belägen i den

Norra delen av 2.5

Erich Nilsson

1656: 1.20, 1657: -26 ****VII***, 1657h: 1, 1658: 8, 1659-61: 3, 1666-70

Erik Nilsson och hans hustru *Karin Bengtsdotter* pantsatte den 15.6.1672 sin efter branden 1669 nybyggda gård till

Gullbrandt Persson småköpman,

som bosatte sig där och så småningom helt övertog den. Den 25.9.1682 omtalas att *tobaksinspektören Sven de Blom* hade köpt hus och gård vid Gamle Port av Gullbrand Persson utan jäv av rådmän *Anders Svenssons* mor, som hade kunnat nadra försäljningen.

Handelsmannen och löjtnanten Johan Nilsson och hans hustru *Anna Pihl*

(dotter till *Nils Pihl och Karin Engelbrektsdotter*) köpte gården 1685 och bodde här till Johan Nilssons död (begr. 4.4.1694) men betalade den aldrig. Johan Nilssons mor *Groo Eriksdotter* (gift 1/ *Nils Torkelsson* 2/ *Knut Andersson Barntman*) vägrades av rätten den 11.4.1695 befrielse från den borgen hon ingått för sonen vid köpet av gården.

Krigsrätten vid garnisonen i Göteborg hade till rådhusrätten den 11.4.1689 remitterat klagandens borgaren Johan Nilsson i en injuriersak mot *sergeanten* vid överstelöjtnant Ridderhjelm kompani *Lars Waesenberg och lärekonstapeln vid artilleriet Torsten Andersson. Petter Johansson (Ekberg)* berättade, att vakten höll fast Johan Nilsson på trappan utanför hans egen husdörr. ur vilken de först stött honom med gevären och sedan hade dragit honom. De höll honom med huvudet ned och fötterna upp och släpande honom sedan åt Corps de Garde. Det hjälpte inte varken vad Johan Nilsson själv eller någon annan bad utan Waesenberg sade "Det är gott nog åt Dig Groos Johan. Jag känner full Dig." När Petter bad Waesenberg, att de ville "töfwa" med honom till dess att Johan fick ta mössan på sig, eftersom han var barhuvad och i blotta underkläderna, så vägrade Waesenberg det. En av vakterna stötte Petter för bröstet och frågade, vad saken kom honom vid. De ville inte en längre stund hålla Johan stilla utan släpade iväg med honom. En av vakterna höll honom i båda armarna (hwardera armen) och två vaktkarlar gingo efter och körde på honom. När Petter Johanssons far, sedan allt detta hade hänt, sade till Waesenberg, när han gick förbi Petter Johanssons dörr, att det inte var rätt att så behandla en ärlig borgare, som han hade gjort, svarade Waesenberg: "En hund – som gjort, och en hund – som sa det."

Esbjörn Månsson fällberedare berättade, att när Johan Nilsson strävade något emot och inte ville följa med, vände sig Waesenberg om och sade till sina vaktkarlar med ivrigt mod: vill han inte följa med så slå ned honom, därpå förde de honom bort med våld, men när Waesenberg kom mitt för Esbjörns port, steg Esbjörn ut och frågade, vad Johan hade gjort, eftersom de hanterade honom så. Då svarade Waesenberg: "Jag bekiänner fuller Groos Johan, han gör ingen krigsman gott, om han sielf råder. Han har gjort mig ett Puss tillföre, det är gott nog åt honom." "Men Johan teeg alt stilla och sade inte ett ord."

Orsaken till att Johan Nilsson den gången arresterades är obekant. På den tiden kunde kreditorerna begära arrest på en motspänstig borgenär. Av ett magistratsbrev 1690 framgår det, att Johan Nilsson hade utgivit sig för att vara antagen till skeppskapten i Kungl. Maj:ts tjänst, vilket dock

hans kreditorer fann suspekt. De förhörde sig hos *amiralen Ankarstierna* och utbådo sig sedan Johan Nilssons arrest. Johan Nilsson ingav då en cautionsskrift undertecknad av hns morbror *tullförvaltaren Peter Borgstedt*, handelsmannen Johan Pedersson, dennes son *Peder Hansson* och dennes kusin *Ambjörn hattmakares son Sven Sundberg* – Till saken hör att kreditorerna måste hålla sin arrestant med mat.

Handelsmännen Torkel Esbjörnsson (begravd 14.10.1694 efter fyra veckors bisättning) och *Jöns Persson* uppbjöd gården för skuld 11.4.1691. Torkel Esbjörnssons son

Johan Torkelsson (Borgvall)

står 1696 som ägare av gården. Han berättas 1707 vara drunknad och änkan fattig. I ett brev daterat Kungsladugård vid Laholm begärde *Sven de Blom*, som av rådhusrätten fått resolution på gården 1795, att hans dotter *Ebba Paulina* skulle tillerkännas gården som modernearv. Hovrätten hade ännu ej avgjort målet.

Johan Torkelssons änka *Anna Matzen* (1679–1727), dotter till *handlanden David Matzen*) ärvde gården. Hennes tomt värderades 1715 150 d smt och hus 320 men saknade nämnvärt lösöre: däremot uppgavs 650 d smt för den inneboende magister Montin. Hon överlät 14.11.1717 gården till hustru *Ingeborg Eilking*, gift *Printz*, mot 800 d smt och löfte, att Anna Matzen skulle få stanna i gården under sin livstid. 1720 hade gården ärvts av Ingeborg Eilking's son *auditören Johan Printz*, död redan 7.12.1721.

Hans änka *Maria Wettri*. (1690–1743), dotter till

Cecilia Matzen och handlaren *Magnus Persson Wettrin* övertog den gård norra 2.5, som hennes svärmor Ingeborg Eilking övertagit av Anna Matzen. Maria Wettrin gifte 13.1.1725 om sig med vågmästare *Martin Gustafsson Borgstedt*

(1683–1768, uppbud 27.6.1726) Hans tidigare hustru var *Ellika Regina Hansdotter Krafft*, död 1714. Tomten mättes av J. E. Carlberg den 29.6.1725 i samband med att Martin Gustavsson skulle erhålla fastebrev. Den sades då vara belägen ”på Konungsgatan vid östra hamnen mellan jungfru Karin Svendsdotters båda tomter, hållandes bemälte tomt i bredd 30 fötter och 91 fötter lång”. Vid bouppteckningen 31.3.1743 efter Maria Wettrin sades vågmästaren och hans hustru ha ägt ”hus och gård vid Kungsporten på östra sidan mot hamnen vid vallen med ny tillbyggnad i gården”, värderad till 1 000 d smt. I två rum fanns gamla tapeter, flera förgyllda speglar, skåp av valnöt och nötebom. bord av masur m.m. Borgstedts ägde också ett stort konterfej av en skogsgudinna och en bild av Christi lidande. På en särskild lista redovisar vågmästaren en del saker, som tillhörde hustrun enskilt och som funnits där, innan han kom i hennes hus bl.a. hennes avlidne mans konterfej, ett stort konterfej med en dame, tre andra tavlor och ett krucifix.

Svärsonen

rådman Daniel Eneroth

(gift 14.10.1748 med *Anna Cecilia Martinsdotter Borgstedt*, född 1726) övertog gården 1760 under det vågmästaren redan levde: han avled först 1786 vid 86 års ålder. Daniel Eneroth var då död sedan 20.9.1762 (Gbg hj II s. 308–309). 1765–70 ägdes gården av avlidna fru rådman Eneroths arvingar.

Bryggaren Bengt Gustavsson Björck,

född i Örslösa 1747 som son till kontraktsprost Elias Ingemarsson Björck och Hedvig Sofia Oliveholm, blev ägare till gården, när han gifte sig med Daniel Eneroths dotter *Elisabeth Eneroth*, som var hans morbrors hustrus systerdotter. Om bryggaren Björck, som avled 13.10.1787 av slag, sägs det ”att han var en mycket tjock man, som drack snällt”. Hans egendom bestod av hus och tomt nr 5 vid Östra Hamnen jämte bryggeri, dessutom en tomt med bodar på Vallgatan och en iskällare vid Carls port, Hemmet var mycket kultiverat, rikt möblerat och med musikinstrument som en spinett och en basviolin. Det innehöll också en större boksamling, en samling medaljer över kungahuset och kända göteborgare, mängder av ostindiskt och Stockholmssporlin, en mängd guld- och silversaker samt för bryggeriets räkning vagnar och kärror, samt förråd av salt och humle, kreatur m.m.

Änkan Elisabeth, född Eneroth blev sedermera husmor på Sahlgrenska sjukhuset. När bryggaren Bengt Gustavsson Björck avled var dottern *Anna Sophia* 15 år och dottern *Johanna Maria* 8 år. Den då 13-årige sonen *Elias Daniel* blev kyrkoherde i Lundby och Säve och fick sedermera professors titel. Han ägde egendomen Skår i Örgryte. Hans son *Gustaf Daniel Björck* blev en fordrande lektor vid gymnasiet i Göteborg och slutade som biskop i Göteborg

Bengt Gustavsson Björcks änka begärde 1789 tillsammans med barnens förmyndare *handelsmännen Petter Militz och Olof Kihlbaum* auktion på gården, som förgäves utbjöds den 14 juli s.å. I auktionsprotokollen infördes ett utförligt syneinstrument: Själva huset vid Konungsporten under nr 5 bestod i undre våningen av en stor sal åt gatan utan kakelugn, som nyttjades till skräprum och en liten tapetserad kammare med kakelugn. Åt gatan fanns tre rum med kakelugnar och kök med bakugn. Vidare nämnes en mangelbod med mangel av ek och en inmurad kopparpanna för bakning och andra hushållsbehov samt ett visthus eller skaffereri. I övre våningen fanns en sal och kammare åt gatan, tapetserade och försedda med kakelugnar samt kök och visthus. Över hela huset låg tillräckliga och rumliga vindar.

Brygghuset var uppbyggt med korsvirke och bräde; där fanns en timrad ölbod med sina behövliga dricksrännor. Ut i brygghuset var inmurade två stora kopparpannor, fem dryckeskar och ett rostekar, samt nödvändiga öse- och bärestopar, tre stycken pumpor med sine rännor och tillbehör, allt i brukbart stånd, ett tvätthus med tvättbalja, cirka 200 hel- och halvtunnor, 93 st järnbandsfat och 12 hel- och halvankare. Stallrum för 2 hästar och 3 kor med hövind över, 4 hästar och 3 kor.

1790 hade gården övertagits av *kommisarie B Winckler*. En isande kall och blåsig natt mellan den andra och tredje mars 1792 kom elden lös i ett hus på Drottninggatan. Inom 15 timmar hade 110 hus i det s.k. tredje kvarteret ödelagts däribland alla byggnaderna i kvarteret Vattenkällan. På kommisarie B Wincklers begäran utbjöds nästa månad den 27.4.1792 hans i andra roten nr 5 belägna tomt, som i längden höll 48½ och i bredden vid gatan 26 alnar med en 12 alnar lång och 10 alnar bred välvd källare. *Mäklaren Thomas Carlssons* bud på 800 rdr gavs på villkoret, att ingen del av tomten låg på kronans grund. Detta kunde Winckler inte garantera. 1798 inköptes ödetomten av ägaren till nummer 4 *handelsmannen Lars Claesson*, som lät bygga ett två vånings stenhus, som han 1822 lät byggmästare Lars Arfvidsson förhöja med en tredje våning.